

Seletuskiri Vabariigi Valitsuse sihtotstarbelisest reservist rahade eraldamiseks Kliimaministeeriumi avaandmete avalikustamiseks

1. Sissejuhatus

1.1. Kliimaministeerium taotleb riigieelarve seaduse § 58 lõike 1¹ alusel ning kooskõlas Vabariigi Valitsuse 31. juuli 2014. a määruse nr 123 „Vabariigi Valitsuse reservist vahendite eraldamise ja eraldatud vahendite kasutamise kord“ § 1 punktiga 2 Vabariigi Valitsuse sihtotstarbeliste vahendite reservist Kliimaministeeriumi valitsemisalale kokku 890 000 euro eraldamist investeeringuteks, mis jaotub 440 000 eurot infotehnoloogiliste lahenduste arendamiseks Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskusele (KEMIT) ning 450 000 eurot infotehnoloogiliste lahenduste arendamiseks Transpordiametile (TRAM).

Investeeringute eesmärk on Avaliku teabe seaduse rakendamiseks avalikustada avaandmeid masinloetavalt rakendusliidese (API) kaudu või asjakohasel juhul hulgiallalaaditavalt. Tegevuste tulemusena tehakse kättesaadavaks uued avaandmete teenused ning hoitakse edaspidi kokku KEMITi riigieelarvelisi taristu ja tarkvara litsentside ülalpidamiskulusid suurusjärgus 200 000 eurot aastas.

1.2. Taotluse ja seletuskirja koostas Kliimaministeeriumi andmehalduse juht Hendrik Hundt (hendrik.hundt@kliimaministeerium.ee; +372 56656464).

2. Taotluse sisu

Vabariigi Valitsuse 11.04.2024 istungil otsustati Kliimaministeeriumile Avaandmete direktiivi ülevõtmise tegevusteks rahastamise vahendid sihtotstarbelisse reservi. Vastavalt Vabariigi Valitsuse otsusele taotleme 2024. aastast ülekantavatest ja 2025. aastaks reservi suunatud vahenditest 890 000 eurot järgmisteks tegevusteks:

Valitsemisala	Asutus	Tegevus	Summa
KLIM	KEMIT	Oracle taakvara andmebaasi litsentsiga avalikustatud teenuste asendamine API ning WMS/WFS ruumiandmeteenustega	150 000 €
KLIM	KEMIT	Ehitisregistris energiamärgise avaandmete avalikustamine ja kvaliteedi parandamine	70 000 €
KLIM	KEMIT	Ehitisregistris veevõtukohtade avaandmete avalikustamine ja kvaliteedi parandamine	100 000€
KLIM	KEMIT	Ehitisregistrisse ja Kultuurimälestiste registrisse kantud ehitiste andmete seostamine ning avaandmetena avalikustamine	120 000 €
KLIM	TRAM	Määrus (EL) 2019/947 mehitamata õhusõidukite lennupiirangute avaandmete avaldamine masintöödeldaval kujul	300 000 €
KLIM	TRAM	Jalg- ja rattateede ning jalgrattateede andmehõive	150 000 €
		Summa	890 000 €

Kõik summad on arvestatud käibemaksuta.

Selgitus taotletava summa üksikasjaliku arvestuse ja investeeringute jaotumise kohta:

Oracle taakvara andmebaasi litsentsiga avalikustatud teenuste asendamine API ning WMS/WFS ruumiandmeteenustega

Arendustöö on prioriteet, et saaks aegunud Oracle andmebaasi taakvara (*legacy*) platvormil andmete avalikustamisest loobuda ja arendada uued avaandmete andmeteenused. Arendustöö tulemusena saavutatakse oluline rahaline kokkuhoid litsentsitasudelt ning KEMIT serveri taristu ülalpidamisest suurusjärgus 200 000 eurot aastas.

Oracle litsentsi põhisel andmebaasil töötavad andmete avalikustamise teenused töötavad vanal operatsioonisüsteemil (Linux RedHat 3, *end-of-life* Oct 31, 2010), millel puuduvad tugi – ja turvauuendused, mis omakorda tähendab, et parandamata nõrkuseid on võimalik küberturbe korral ära kasutada andmete või teenuse rikkumiseks.

Tegevuse käigus asendatakse andmete avalike vaadete teenused Euroopa Komisjoni rakendusmääruses (EL) 2023/138 väärtuslike andmestike kategooriates looduskaitse ja bioloogiline mitmekesisus, vesi, heited ning jäätmed andmestikel. Investeeringute tulemusena lõpetatakse Oracle taakvaral töötavad andmete avalikustamise teenused ja tagatakse edaspidi andmete avalikustamine tänapäevaste ruumiandmeteenuste ning asjakohasel juhul andmete hulgiallalaadimise vaadetega keskkonnateabe avalikustamise keskses veebilehes Keskkonnaportaal.

Investeering võimaldab loobuda Oracle taakvara (*legacy*) litsentsist alates oktoober 2025 ning saavutada märkimisväärne iga aastane KEMIT majanduskulude kokkuhoid.

Taotletavad vahendid jaotuvad järgmiselt:

KEMITi infotehnoloogiliste lahenduste investeeringuteks 150 000 eurot olemasolevate raamhangetega kaetud arendustöödeks Keskkonnaportaalis ning KEMITi geoserverist väärtuslike andmete kategooriate Kaitsealused kohad (I), Bio-geograafilised piirkonnad (III), Keskkonnaseirerajatised (III), Liikide jaotumine (III), Heited ning Vesi avaandmete avalikustamine:

- seirejaamad,
- vääriselupaigad,
- rahvusvahelised alad,
- põhjaveehaarded,
- pinnaveehaarded,
- reoveekogumisalad,
- reoveepuhastid,
- heitveelaskmed,
- jääkreostusobjektid,
- kaadamisalad,
- veekogumid,
- põhjaveekogumid,
- paisud,
- metsatoetusalad.

Ehitisregistris energiamärgise avaandmete avalikustamine ning märgiste andmete kvaliteedi parandamine

Vastavalt EL hoonete energiatõhususe direktiivile 2024/1275 peavad energiamärgiste andmed olema avalikud ning lihtsasti kättesaadavad. Andmebaasi tuleb laadida kogu energiamärgis, sealhulgas kõik hoone energiatõhususe arvutamiseks vajalikud andmed. Energiamärgise tulemuste ning lähteandmete dokumendid peavad olema avalikud. Salvestatud andmed peavad olema masinloetavad ja kättesaadavad asjakohase digiliidese kaudu.

Arenduse eesmärk on tagada energiamärgiste avaandmete avalikustamine, tagades kõigi energiamärgise arvutamiseks vajalike andmete kättesaadavus. Lisaks parandatakse energiamärgise andmete kvaliteeti läbi energiamärgise kehtivuse kuvamise arenduse.

Eraldatavate vahendite abil realiseeritakse Ehitisregistris:

1. Energiamärgise arvutamiseks vajalike andmete kuvamise ja avalikustamise lahenduse.
2. Uute ja olemasolevate energiamärgiste kehtivuse arenduse, mille tulemusena energiamärgiste kehtivus on määratud ja ehitise ja märgise andmestikus kuvatud.

Arendustöödeks on olemas kehtiv raamleping (RHR 255236) ja realiseerimiseks on olemas raamipartneritest arendusmeeskonnad (Tietoevry Estonia AS, Datel AS või Finest AS).

Taotletavad vahendid jaotuvad KEMITi investeeringuteks järgmiselt:

- energiamärgiste avaandmete korrastamise ning kuvamise arendus 30 000 eurot.
- energiamärgiste andmete kvaliteedi parendamine 40 000 eurot.

Ehitisregistris veevõtukohtade avaandmete avalikustamine ja kvaliteedi parandamine

Investeeringud veevõtukohtade avaandmete avalikustamise ning kvaliteedi parandamisesse on vajalikud aegade jooksul registrisse kantud andmete ühtlustamiseks ning kvaliteetse avaandmete teenusena avalikustamiseks.

2023-24. aastal teostati kohalike omavalitsuste ja vee-ettevõtetega veevõtukohtade andmekorje ning selle alusel teostatakse Ehitisregistris andmeparandused. Massimpordiga kantakse registrisse need veevõtukohtad, mis on võrreldes praeguse andmestikuga veel registrist puudu (välistatakse topeltkanded) ning luuakse Ohutuse kaardikiht koos kõikide teadaolevate veevõtukohtadega. Andmed on oluliseks kasutamiseks Päästeameti töös ja ehitusdokumentide menetlemisprotsessis.

Arendustöödeks on olemas kehtiv raamleping (RHR 255236) ja realiseerimiseks on olemas raamipartneritest arendusmeeskonnad (Tietoevry Estonia AS, Datel AS või Finest AS).

Taotletavad vahendid jaotuvad KEMITi investeeringuteks järgmiselt:

1. Ehitisregistrist puuduvate veevõtukohtade import 40 000 eurot.
2. Ehitisregistrisse kantud veevõtukohtade andmeparandused, nende kuvamine ehitisregistri Ohutuse kaardikihil ja andmete avalikustamine 30 000 eurot.
3. Ehitisregistris menetletavate veevõtukohti puudutavate vormide lihtsustamine, sisestatavate andmete täpsustamine ja andmeväljade kontrollide lisamine, et seeläbi tõsta andmekvaliteeti 30 000 eurot.

Ehitisregistrisse ja Kultuurimälestiste registrisse kantud ehitiste andmete seostamine ning avaandmetena avalikustamine

Ehitisregistri ja Kultuurimälestiste registri ehitistega seotud andmeid kogutakse erinevates süsteemides ning andmevahetus registrite vahel on puudulik. Andmed on küll avalikult kättesaadavad, kuid andmete masinloetaval kujul kättesaadavus ning riskasutus on praegu minimaalne, teabe kogumine erinevatest allikatest aeganõudev ning eeldab palju n.ö käsitööd. Andmete siire Ehitisregistrisse ja seal kasutatavaks muutmine annab võimaluse muuta avalikke teenuseid tõhusamaks ja andmepõhisemaks (nt toetuseid paremini sihtida), samuti kasutajatele mugavamaks, lihtsamaks ja kiiremaks.

Riikliku kultuuripärandi andmesiire puudutab ca 5400 ehitismälestise ja ligi 7000 muinsuskaitseala hoonega seotud andmeid. Muinsuskaitseamet on lõpule jõudmas muinsuskaitsealade regulatsioonide uuendamise ehk kaitsekordade koostamisega. Kaitsekordadega kehtestatakse mitmeid täiendavaid kultuuripärandi kitsenduste ja leevendustega seotud andmeid (näiteks hoonete kaitsekategooriad ning kategooriast lähtuvad nõuded, erinevad leevenduste ja piirangute alad jms). Need andmed, ehkki kehtestatud, ei ole täna nähtavad ei kultuurimälestiste registris ega Ehitisregistris ning ei ole ka mujalt kättesaadavad masinaloetaval kujul. Samas on väga oluline, et riik ja omanikud saaksid nendest lähtuvalt oma tegevusi kavandada.

Kultuuriväärtusega ehitiste avalikult kättesaadavad seostatud andmed on vajalikud erinevatel põhjustel - esimeses järjekorras kaitsealuste ehitiste säilimise tagamiseks (st olulised omanikule, projekterijatele jt konsultantidele, kohaliku omavalitsuse ja riigi ametnikele nõustamise ja menetluste läbiviimiseks), aga ka riiklike toetusmeetmete väljatöötamiseks, sealhulgas energiatõhususe eesmärkide saavutamiseks (et ka kaitsealustel ehitistel saaks energiatõhusust suurendada võimalikus ulatuses). Näiteks on hoonete energiatõhususe direktiividega riigile seatud kohustus koostada renoveerimiskava, toetades kõige madalama energiaklassiga hoonete renoveerimist, seades samas erandid võimalike tegevuste osas kultuuriväärtusega hoonetele. Täna puudub ülevaade kui palju selliseid hooneid on ning kuidas nendega saab ja tuleb renoveerimiskava koostamisel arvestada.

Andmete saamiseks tuleb praegu pöörduda Muinsuskaitseameti poole, kes vajalikke andmeid käsitööna analüüsib ja otsib. Investeeringutega tehakse vajalikud andmeparandused, et registrite andmed oleksid riskasutatavad ja avaandmetena masinloetavad. Lisaks luuakse seniselt punkttähistuselt mälestise hoone ruumikuju tähistamisele, mis toob suurema selguse millised hooned või hooneosad on riikliku kaitse all ja millised mitte.

Projekti käigus loodav avaandmete teenus panustab samaaegselt kahte hoonete renoveerimisega tegelevase teadusarendusprojekti LIFE IP BuildEST ja LIFE heritageHOME. Mõlema projekti ühine eesmärk on luua EHRi “minu ehitised” teenuse arendusena hoone renoveerimise pass, st igale hoonele samm-sammulise renoveerimise teekaart. Arendustööde tulemusena kuvatakse EHRis kultuuripärandi hoonete juures infot hoone kaitsestaatus kohta (mälestis, muinsuskaitseala A-, B-, C-hoone) kui ka piirangutest (nt asub mälestise või muinsuskaitseala kaitsevööndis, asub ajaloolisel haljasalal või arheoloogiaalal jms), aga ka hoone erinevast staatusest tulenevatest nõuetest renoveerimisel.

Taotletavad vahendid jaotuvad KEMITi investeeringuteks järgmiselt:

Ehitisregistri kehtivate andmete vaate täiendamine 20 000 eurot.

Dokumentide vormide täiendamine (koos kontrollpäringu käivitamisega) 60 000 eurot.

Avaandmete otsingute täiendamine 20 000 eurot.
Uue avaandmete kaardikihi lisamine 20 000 eurot.

Määrus (EL) 2019/947 mehitamata õhusõidukite lennupiirangute avaandmete avaldamine masintöödeldaval kujul

Määrus (EL) 2019/947 järgi kui liikmesriigid määravad kindlaks mehitamata õhusõidukite süsteemide geograafilised piirkonnad, siis peab tagama geoteadlikkuse eesmärgil, et geograafilisi piirkondi käsitlev teave, sealhulgas nende kehtivusaeg, avaldatakse ühises ainulaadses digitaalses vormis.

Eesti peab avaldama teabe mehitamata õhusõidukite jaoks vajalike lennupiirangute kohta masintöödeldaval kujul. Lisaks peab see teave olema avaldatud reaalsajas, et võimaldada ajutisi piiranguid. Hetkel seda nõuet ei täideta. Alalised alad avaldatakse Riigi Teatajas (<https://www.riigiteataja.ee/akt/326082022001>), kujul millist keskmine droonipiloot ei ole suuteline mõistma. Ajutised piirangud avaldatakse Transpordiameti kodulehel ja/või ühe eraettevõtte portaalis, kuid see kipub täna võtma vähemasti 72h. Vajadus enamus ajutiste piirangute jaoks on kehtestada ja avaldada kohe ja need ei kehti enamasti üle mõne tunni. Praegune lahendus olukord ei sobi nii riigile kui ka droonide käitajatele.

Investeering on seotud riigikaitse ning sisejulgeolekuga, kuna üldiselt teistest liikmesriikides kasutusel olevad lahendused on kesksed *single source of truth* teenused ning võimaldavad paremini droone tõrjuda, seirata jne. Eesmärk on esimeses järgus realiseerida määrusest tulenevate nõuete täitmiseks olulised baasfunktsionaalsused, kasutades selleks tarkvara karbitoodet. Sõltuvalt hangitavast lahendusest ja partnerist on avaandmete teenuse loomisel arvestatud rakenduse integratsiooni, lokaliseerimise ning kahe aastase perioodi litsentsikuludega.

Teenuse ülalpidamiskulud, mis jäävad väljaspoole litsentsi, on piisavalt väikesed, et neid on võimalik katta TRAMi infotehnoloogia ja lennunduse valdkonna olemasolevatest vahenditest. Lahenduse haldamine ja kasutamine peale esmast integratsiooni ei vaja täiendavat tööjõudu, kuna vähendab senist töömahtu ning lihtsustab tööprotsesse.

Avaandmete teenuse arendamisest tuleneb ajaline ning rahaline kokkuhoid mehitamata õhusõidukite (nt PPA, PÄA tegevuses) käitamise lihtsustamisest. Peale süsteemi kasutuselevõttu on lennundusseaduses nimetatud riigiasutusel võimalus kehtestada lennupiirangud koheselt ilma etteteatamata, mis lihtsustab nii päästesündmuste lahendamist kui ka kui ka võimaldab MÕSe kasutada olukordades, kus see tänu ajakulukale protseduurile ei ole hetkel võimalik. Hinnanguliselt võiks see hoida kõigi riigiametite peale kokku täiendavalt vähemalt ühe täistöökoha ning vähendada bürokraatiat olulisel määral.

Lisaks paraneb üldine lennuohutuse tase, kuna õhuruumi kasutajad on paremini teadlikud õhuruumis kehtivatest piirangutest ning neid on lihtsam jälgida.

Taotletavad vahendid jaotuvad Transpordiameti investeeringuteks järgmiselt:
Tarkvaralitsentsi hankimine (Turu-uuringul põhinev hind kaheks aastaks) 150 000 eurot.
Tarkvara esmane integratsioon ja liidestused 150 000 eurot.

Tarkvara esmaste integratsioonide ja juurutamise kulud on hinnatud varasemal kogemusel lennunduse arendustes mahus 1750 töötundi, hangitava teenuse hinnatasemega 85€ tund (peamised vajadused: X-tee liidestus, EANS süsteemidega liidestus, TARA kasutuselevõtt).

Jalg- ja rattateede ning jalgrattateede andmehõive

Lähtuvalt ITS direktiivist ja selle alusel kehtestatud MMTIS määrusest, tuleb rattateede kiht ja võrgustik avaldada ühtses juurdepääsupunktis. Jalgrattaga liiklemiseks sobivate teekondade ja teede info Teeregistris on puudulik. Täiendavalt on olemas ETAK jooned, mis on madala kvaliteediga ning juhusliku kaetusega (nt tuletatud ortofotodelt). Korrastatud andmed on vajalikud liikuvus- kui ka rattastrateegiate väljatöötamisel kui ka strateegiate rakendamisel.

2019 aastal tehti suuremahuline andmekorje kohalike teede osas. Kergliiklusteede andmehõive projekt on väiksemas mahus jätkutegevused kergliiklusega seotud avaandmete arendamistöödeks:

- Kergliiklusteede ruumiline kujundamine Eesti topograafia andmekogu, teeregistri ja välitööde käigus kogutud andmete pealt. Oluline selleks, et oleks olemas teed ja aadress-süsteem, kuhu külge andmeid korjata. Määratakse kergliiklusteede funktsioon/liik vastavalt kehtivale liikluskorraldusele.
- Loodud ja kogutud andmed vormistatakse KOVide kaupa andmepakettideks, et KOVid saaks neid üle vaadata/kinnitada ja esitada teeregistrisse kandmiseks.
- Lõplik andmete teeregistrisse kandmine ja selle tulemusena kergliiklusteede andmete korrastamine. Korrastatud andmed kuvatakse lisaks teeregistrile välja ka Maa-ameti X-gis teeregistri teemakaardil (eraldi joonelaadi ja värviga, et neid saaks sõiduteedest eraldada). Teeregistrist on võimalik API kaudu andmeid saada ning andmed tehakse ka kättesaadavaks Eesti avaandmete teabevärava vahendusel.

Projekt teostatakse etapiviisiliselt:

I etapp: Metoodika loomine;

II etapp: Jalg- ja jalgrattateede ning jalgrattateede, jalgrattaradade info ja ruumikujude kogumine (kameraalne, ortofotodelt ja osaliselt läbi sõita);

III etapp: NAPi avaldamise jaoks teeregistri arendused;

IV etapp: Andmete teeregistrisse kandmine ning avaandmetena avalikustamine;

Ajagraafik: IV kv 2026 andmestik kogutud ja arendused tehtud (rahalised tegevused), 2027 jooksul kantakse andmed teeregistrisse (eeldab KOV nõusolekut iga tee kohta, isegi kui andmed on juba olemas).

Andmehõive projekti hind on tuletatud sarnase 2019. a teostatud andmekorje töö põhjal ning juurde on arvestatud viimase 5 aasta THI.

Taotletavad vahendid jaotuvad Transpordiameti investeeringuteks järgmiselt:

Jalg- ja jalgrattateede ning jalgrattateede andmehõiveks ja arendustöödeks 150 000 eurot.